

Vergaderjaar 2024–2025

36 600 IV

Vaststelling van de begrotingsstaten van Koninkrijksrelaties (IV) en het BES-fonds (H) voor het jaar 2025

29 279

Rechtsstaat en Rechtsorde

Nr. 36

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES EN DE MINISTER VAN JUSTITIE EN VEILIGHEID

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 18 december 2024

Aanleiding

In haar rapporten over corruptiebestrijding in Caribisch Nederland deed de Raad voor de Rechtshandhaving (hierna: de Raad) de aanbeveling aan de Minister van Justitie en Veiligheid om de aard en omvang van ambtelijke corruptie op Bonaire, Sint Eustatius en Saba in beeld te brengen en om maatregelen te formuleren ter bestrijding ervan. Deze aanbeveling heeft geleid tot het WODC-rapport *Ambtelijk-bestuurlijke integriteit in Caribisch Nederland* (hierna: het rapport) dat de Minister van Justitie en Veiligheid en de staatssecretaris van Koninkrijksrelaties en Digitalisering op 14 december 2023 aan uw Kamer hebben aangeboden.¹ In de periode na publicatie zijn gesprekken gevoerd met eilandbesturen, ambtenaren, het maatschappelijk middenveld en de justitieketen over het rapport. Deze brief is het resultaat daarvan en bevat een reactie op de aanbevelingen en concrete stappen die beide bewindspersonen en de besturen van Bonaire, Sint Eustatius en Saba al hebben ondernomen en nog gaan ondernemen om opvolging te geven aan de aanbevelingen uit het rapport.

Kern

Dit kabinet maakt zich hard voor goed bestuur en een sterke rechtsstaat, waarbij belangrijke stappen gezet worden om onze democratie en rechtsstaat te verstevigen onder andere door de aanwezige checks and balances in ons systeem te verbeteren. Het gaat bijvoorbeeld om maatregelen die ervoor zorgen dat de Tweede Kamer haar controletaak beter kan uitoefenen en een versteviging van verschillende toezichtorganen in Nederland. Dit om het vertrouwen in de politiek en de overheid te vergroten. Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn deel van de Nederlandse

¹ Kamerstukken II, 2023/24, 36 410-IV, nr. 38.

rechtsstaat en het kabinet zet zich er voor in dat de eilanden een gelijkwaardig deel van Nederland zijn. Dat houdt in dat inwoners en ondernemers in Bonaire, Sint Eustatius en Saba erop moeten kunnen vertrouwen dat de overheid transparant en rechtvaardig is en zich inzet voor het algemeen belang. Deze beginselen zijn randvoorwaarden voor economische groei en dragen bij aan de zelfredzaamheid van de eilanden. Het rapport signaleert kwetsbaarheden in de ambtelijke en bestuurlijke integriteit in Bonaire, Sint Eustatius en Saba waarbij oneigenlijk gebruik van bevoegdheden door zowel ambtenaren als bestuurders van de lokale overheid veel voor lijkt te komen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om voorkeursbehandeling van bepaalde investeerders bij vergunningverlening, het selectief niet innen van lokale vormen van belasting bij preferente partijen, en het delen van gevoelige informatie over investeringsplannen van de lokale overheid. Het rapport constateert eveneens dat deze kwetsbaarheden over het algemeen niet resulteren in strafbare feiten zoals fraude en corruptie. Toch achten dit kabinet en de eilandsbesturen de uitkomsten van het rapport zorgelijk en onderstreept het voor ons de noodzaak tot een gezamenlijke aanpak met stevige maatregelen. Integriteitsschendingen zijn immers niet acceptabel in een rechtsstaat en doen afbreuk aan goed bestuur. Zoals het rapport stelt, betalen de samenlevingen van Bonaire, Sint Eustatius en Saba een hoge prijs voor deze integriteitsschendingen in de vorm van minder economische groei en achterblijvende kwaliteit en kwantiteit van de publieke dienstverlening.²

Het rapport brengt kwetsbaarheden in kaart en formuleert concrete aanbevelingen om zowel het preventieve integriteitsbeleid als de strafrechtelijke aanpak van corruptie te versterken. Deze analyse³ beschouwen wij als richtinggevend in wat nodig is om de integriteitsrisicos voor zowel ambtenaren als politieke gezagdragers in Bonaire, Sint Eustatius en Saba terug te dringen. Samen met de eilandsbesturen achten wij het noodzakelijk om extra waarborgen voor integriteit te realiseren op de volgende zes niveaus:

1. Verstevigen van de juridische kaders;
2. Verstevigen van procedures;
3. Voorbeeldgedrag aan de top;
4. Verstevigen van het interbestuurlijke toezicht;
5. Maatschappelijke randvoorwaarden en;
6. Monitoring van integriteit.

Hieronder lichten we de maatregelen op deze niveaus toe. In het realiseren van deze maatregelen hebben we ieder onze eigen rol. De bestuursorganen van Bonaire, Sint Eustatius en Saba zijn aan zet bij het opzetten, implementeren en handhaven van het integriteitsbeleid binnen de eigen organisatie en het inrichten van verschillende procedures binnen de overheid daarnaar. De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (hierna: BZK) is verantwoordelijk voor het scheppen van bestuurlijke en wettelijke randvoorwaarden betreffende integriteit en de Minister voor Justitie en Veiligheid (hierna: JenV) is verantwoordelijk voor de strafrechtelijke aanpak van corruptie en het equiperen van de keten daartoe.

Met deze maatregelen bouwen we voort op de eerdere belangrijke stappen die de eilanden hebben gezet op het gebied van goed bestuur en specifiek ten aanzien van integriteit, waaronder de Bestuurlijke Afspraken

² WODC-rapport *Ambtelijk-Bestuurlijke Integriteit in Caribisch Nederland*, p.15.

³ Ook de eerdere rapporten van de Raad voor de Rechtshandhaving: *Infrastructuur corruptiebestrijding op Bonaire, Sint Eustatius en Saba (2015)* en *Opvolging aanbevelingen corruptiebestrijding op Bonaire, Sint Eustatius en Saba (2022)*.

die met alle drie de eilanden over dit onderwerp zijn gemaakt.⁴ Hierbij biedt het Rijk financiële ondersteuning voor het integriteitsprogramma Betrouwbaar Openbaar Bestuur Bonaire (hierna: BOBB) en de integriteitsaanpak op Sint Eustatius en Saba. Naast het versterken van de preventieve aanpak is geïnvesteerd in de strafrechtelijke, repressieve aanpak van corruptie en in het tegengaan van georganiseerde criminaliteit in de vorm van vaste capaciteit van de Rijksrecherche en de oprichting van het Regionaal Informatie en Expertise Centrum Caribisch Nederland (hierna: RIEC CN).

1. Verstevigen van de juridische kaders

Het rapport constateert dat een aantal wettelijke kaders op het terrein van integriteit en goed bestuur op de eilanden ontbreekt waar die in Europees Nederland wel van toepassing zijn. We onderschrijven de noodzaak om adequate wettelijke kaders te realiseren omtrent goed bestuur en integriteit en nemen de versteviging van deze kaders vanuit onze beleidsverantwoordelijkheden met prioriteit ter hand. We werken daarbij vanuit het principe *comply or explain*: alle beleidsintensiveringen en de daaruit voortvloeiende wetgeving en/of financiële consequenties zijn van toepassing voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba, tenzij er gegronde redenen zijn om dat niet te doen. Het gaat om de volgende kaders betreffende de preventieve aanpak van integriteitsschendingen:

- Wet Bibob
In Europees Nederland is de Wet Bibob een waardevol instrument dat dient ter bescherming van de integriteit van de overheid. Met deze wet is het voor bevoegde overheidsinstanties mogelijk om de achtergrond van onder andere vergunningaanvragers en -houders en hun zakelijke omgeving te onderzoeken en – als ernstig gevaar dreigt dat de vergunning wordt misbruikt – een vergunningaanvraag te weigeren of een bestaande vergunning in te trekken. Hiermee wordt voorkomen dat de overheid onbedoeld criminele activiteiten faciliteert. Naar aanleiding van een aanbeveling van de Raad voor de Rechtshandhaving uit 2022 worden op korte termijn verdere stappen gezet richting de start van een wetstraject ten behoeve van een Bibob-instrument voor Bonaire, Sint-Eustatius en Saba.
- Wet op de politieke partijen
Het rapport stelt dat partijfinanciering een kwetsbaarheid is voor de integriteit van de lokale overheid. Daarom is de aanbeveling om regelgeving op te stellen die lokale politieke partijen verplicht donaties (boven een bepaalde drempelwaarde) openbaar te maken en per donateur de hoogte van de donaties te maximeren. Transparantie en financiering van politieke partijen maken onderdeel uit van het wetsvoorstel Wet op de politieke partijen. De Afdeling advisering van de Raad van State heeft in oktober geadviseerd over het wetsvoorstel. In het nog op te stellen nader rapport wordt verder ingegaan op een beperkt aantal specifieke voorzieningen ten behoeve van Bonaire, Sint Eustatius en Saba.
- Wet aanscherping strafbaarstelling ronselen en Wet vervroegd stemmen in het stemlokaal
Het rapport beveelt aan om de mogelijkheid om bij volmacht te stemmen af te schaffen, omdat deze mogelijkheid het risico op verkiezingsfraude ernstig vergroot. Dit advies volgen we niet op, omdat het afschaffen van stemmen bij volmacht een disproportionele inbreuk vormt op het kiesrecht. Wel treffen we de volgende maatregelen. Om het ronselen van volmachtsstemmen beter aan te pakken is het «wetsvoorstel aanscherping strafbaarstelling ronselen» ingediend

⁴ St. Eustatius Agreements 2024–2027, Saba Package Agreement 2023 – 2027, Bestuursakkoord Bonaire – Rijk 2024 – 2027.

is bij de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel wordt naar verwachting begin 2025 plenair behandeld in de Tweede Kamer.⁵ In aanvulling hierop wordt via het »initiatiefwetsvoorstel vervroegd stemmen in het stemlokaal» het aantal volmacht stemmen teruggebracht van twee naar één. Dit wetsvoorstel ligt bij de Tweede Kamer.⁶ Beide wetsvoorstellen worden indien aangenomen integraal van toepassing in Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

- Wet bevorderen integriteit decentraal bestuur tweede tranche
Met dit wetsvoorstel van de Minister van BZK wordt een risicoanalyse integriteit verplicht gesteld voor decentrale bestuurders, waarmee de uitvoering van deze risicoanalyse een benoembaarheidsvereiste wordt voor eilandgedeputeerden. De risicoanalyse draagt er aan bij dat in een vroeg stadium aandacht wordt besteed aan bestuurlijke integriteit. Wanneer deze wet van kracht wordt, geldt hij ook voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

In het kader van het strafrecht voeren we de volgende aanscherpingen door:

- Aanpassing van het strafprocesrecht
Het rapport constateert verschillen tussen het strafprocesrecht in Europees Nederland en het strafprocesrecht op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Een specifiek voorbeeld dat hierbij wordt aangedragen ziet op het opleggen van voorlopige hechtenis bij schending van het ambts- of beroepsgeheim. Hoewel dit in Europees Nederland mogelijk is, is dit op de eilanden niet het geval. Een wetswijziging via de Verzamelwet Justitie en Veiligheid 2024 moet dit gelijkstellen.⁷ In het algemeen beveelt het rapport aan om het strafprocesrecht op Bonaire, Sint Eustatius en Saba meer in overeenstemming te brengen met dat in Europees Nederland. Gelet op het goed functioneren van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie, hanteert het Kabinet hierbij de voorkeur om het procesrecht met name te harmoniseren met dat van Aruba, Curaçao en Sint Maarten. De Wetboeken van Strafvordering van Curaçao en Sint Maarten worden op dit moment gemoderniseerd. Zoals uw Kamer afgelopen februari is geïnformeerd, zal het Wetboek van Strafvordering BES na afronding van deze trajecten ook worden aangepast.⁸
- Wijziging van het Besluit politiegegevens
Het rapport beveelt aan om de relevante strafbepalingen uit het Wetboek van strafrecht BES op te nemen in het Besluit politiegegevens zodat wordt gewaarborgd dat themaverwerking voor ambtelijke omkoping in Caribisch Nederland een solide wettelijke basis krijgt. Via een wijziging van dit Besluit, waarvan de inwerkingtredingsdatum 1 januari 2025 is, wordt hierin voorzien.⁹

Aanvullend op de aanbevelingen uit het rapport zien wij nog een aantal andere belangrijke wettelijke kaders die, rekening houdend met de lokale context van de eilanden, belangrijk zijn om integriteit van de lokale overheden structureel te borgen. Het gaat daarbij om:

- De Algemene Wet Bestuursrecht (hierna: Awb)
In lijn met het regeerprogramma werkt de Minister van JenV samen met de Minister van BZK in afstemming met de openbare lichamen aan een wetsvoorstel voor een Awb BES. Daarbij worden de uitkom-

⁵ Kamerstukken II, 2023/24, 36 571, nr. 1 en verder.

⁶ Kamerstukken II, 2021/22, 36 047, nr. 1 en verder.

⁷ Ontwerpregeling en Ontwerptoelichting Verzamelwet Justitie en Veiligheid 2024, in het bijzonder artikel XXXV van de consultatieversie. Overheid.nl | Consultatie Verzamelwet Justitie en Veiligheid 2024 (internetconsultatie.nl)

⁸ Kamerstukken II, 2023/24, 29 279, nr. 838.

⁹ Verzamelbesluit gegevensverwerking politie en justitie 2024.

sten van de uitkomsten van het recente onderzoeksrapport *Wenselijkheid van en mogelijkheden voor een Algemene wet bestuursrecht BES* meegenomen.¹⁰

– Wetgeving over overheidstransparantie

In 2025 vindt op initiatief van het Ministerie van BZK een verkenning plaats om de toepasbaarheid van de Bekendmakingwet, de Wet Hergebruik Overheidsinformatie en Wet Open Overheid in Bonaire, Sint Eustatius en Saba te toetsen.

2. Verstevigen van procedures

Het rapport identificeert procedures die kwetsbaar zijn voor integriteitsschendingen terwijl ze juist van vitaal belang zijn voor een betrouwbare overheid. Het gaat hierbij in de eerste plaats om vergunningverlening, toezicht en handhaving (hierna: VTH). Andere kwetsbare procedures zijn die van inkoop- en aanbesteding, omgang met nevenfuncties, uitgifte van erfpacht en sociale voorzieningen, omgang met gevoelige informatie, benoemingen binnen het openbaar bestuur en het melden van mogelijke integriteitsschendingen. Overigens laten diverse onderzoeken zien dat een deel van deze procedures, zoals die van inkoop en aanbesteding, ook in kleine Europees Nederlandse gemeenten kwetsbaar zijn.¹¹ De volgende maatregelen dragen bij aan het verstevigen van procedures:

– Bestuurlijke afspraken over verstevigen procedures

Zoals eerder benoemd, zijn Bonaire, Sint Eustatius en Saba zelf verantwoordelijk voor het inrichten van integriteitsbeleid en het vaststellen van ambtelijke procedures. De overheden van Bonaire, Sint Eustatius en Saba onderschrijven het belang van heldere en deugdelijke procedures en toezicht op de naleving daarvan. Daarom hebben we daar afspraken over gemaakt in de Uitvoeringsagendas van de Bestuurlijke Afspraken voor 2025. In deze afspraken is vastgelegd dat een aantal kwetsbare procedures komend jaar wordt aangescherpt. Om dit te ondersteunen, worden in een gezamenlijke werkgroep met experts van Bonaire, Sint Eustatius en Saba en de Rijksdienst Caribisch Nederland best practices uitgewisseld rond inkoop- en aanbesteding. Om ook vanuit het Rijk opvolging te geven aan de aanbeveling om de principes van gelijk speelveld, zorgvuldigheid en transparantie te hanteren bij inkoop en aanbestedingen worden deze uitgangspunten bovendien opgenomen in de rapportagevereisten van de Bijzondere Uitkeringen die aan de eilanden worden verstrekt. Om gericht opvolging te geven aan de aanbevelingen ten aanzien van het melden van integriteitsschendingen, werkt een netwerk van de verschillende integriteitsambtenaren van de eilanden samen. Deze uitwisseling bouwt voort op de goede samenwerking die ook met Aruba, Curaçao en Sint Maarten is ingezet met de Integrity Summit Dutch Caribbean die in november op Sint Eustatius plaatsvond.¹² Ook start het Ministerie van BZK in 2025 een onderzoek naar betere bescherming van melders van integriteitsschendingen, waarin het Europese kader voor Klokkenluiders wordt meegenomen.

– Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

Het rapport beveelt aan om de VTH-functie volledig te depolitiseren, herorganiseren en waar mogelijk te digitaliseren. Mede naar aanleiding van die aanbeveling en de eerdere aanbevelingen in de rapportages van de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) wordt er gewerkt aan de inrichting van een breed programma voor de verbetering van

¹⁰ Wenselijkheid van en mogelijkheden voor een Algemene wet bestuursrecht voor de BES-eilanden | Rapport | Rijksoverheid.nl

¹¹ 322340_Lessen-over-kwetsbare-processen.pdf (verwey-jonker.nl)

¹² Succesvolle Integrity Summit Dutch Caribbean 2024 op Sint Eustatius | Nieuwssite BZK (nieuwsbzk.nl)

de VTH-stelsel op Bonaire, Sint Eustatius en Saba.¹³ Dit gebeurt onder de regie van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW), samen met de bestuurscolleges van de drie eilanden en de ministeries van BZK, Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) en Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO). De koepelorganisatie van Nederlandse omgevingsdiensten, Omgevingsdienst NL (ODNL) is hier nauw bij betrokken en is in 2024 gestart met ondersteuning van de eilanden bij de versterking van het VTH-stelsel. Uw Kamer wordt door de Staatssecretaris Openbaar Vervoer en Milieu geïnformeerd over de voortgang op dit traject.

- Verbeteren toegang tot informatie Justitiepartners
Het rapport beveelt aan om een mogelijkheid te creëren voor justitiepartners om in het strafrechtelijk onderzoek anoniem relevante registers, zoals het Kadaster, te kunnen bevragen. Het Ministerie van JenV onderschrijft het belang van deze aanbeveling en ziet een gedegen informatiepositie waarbij relevante informatie kan worden geraadpleegd zonder dat de vertrouwelijkheid van een lopend onderzoek in het gedrang komt als cruciaal voor een effectieve aanpak van corruptie. Vanuit het ministerie worden gesprekken gevoerd met het Kadaster om de anonieme toegang te kunnen inregelen. Naar verwachting wordt dit in 2025 mogelijk.
- Verbinding met de digitaliseringsopgave
Met digitalisering van processen en toegang tot brondata kunnen processen, zoals die van inkoop en aanbesteding en van VTH efficiënter verlopen. Het kan er ook voor zorgen dat besluitvorming transparanter verloopt en minder gevoelig is voor integriteitsrisicos door logging.¹⁴ Via het Programma Digitalisering Caribisch Nederland werkt de Staatssecretaris Digitalisering en Koninkrijksrelaties aan het op orde brengen van de digitale basis die hiervoor nodig is.

3. Voorbeeldgedrag aan de top

Zoals ook gesteld in het regeerprogramma van dit kabinet, is goed bestuur niet enkel te bouwen op systeemverbeteringen en juridische maatregelen. Daarom kondigt het ook maatregelen aan op het gebied van training en opleiding ambtelijk vakmanschap zowel binnen het Rijk als de decentrale overheden en erkent het kabinet de voorbeeldrol die topambtenaren hierin hebben. Voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba is dat niet anders. Het rapport wijst nadrukkelijk op het belang van integer handelen door bestuurders en ambtenaren, waarbij topambtenaren en gezagdragers het goede voorbeeld zetten voor de organisatie en richting de maatschappij. In de aanbevelingen wordt het rapport echter minder concreet over dit voorbeeldgedrag en richt het zich vooral op het bieden van ondersteuning aan Bonaire, Sint Eustatius en Saba bij goed bestuur. Op basis van verdiepende gesprekken die we met elkaar hebben gevoerd over het rapport, komen we tot de volgende acties:

- Integriteit als structureel gespreksonderwerp
Het integriteitsbeleid van de Minister van BZK is er onder andere op gericht om het onderlinge gesprek van decentrale politieke ambtsdragers over integriteitsrisicos en kwetsbaarheden te bevorderen. Met de gezaghebbers van Bonaire, Sint Eustatius en Saba is afgesproken om dit onderwerp vast terug te laten keren tijdens hun periodieke overleg. Het Ministerie van BZK zal de gezaghebbers in deze gesprekken en de gesprekken met andere gezagsdragers ondersteunen, waar gewenst met het instrumentarium van handreikingen, gedragscodes en opleidingsprogramma's die voor politieke ambtsdragers in

¹³ Kamerstukken II, 2023/24, 22 343 en 28 663, nr. 391.

¹⁴ Het in chronologische volgorde vastleggen van gegevens van activiteiten in een bepaalde periode.

Europees Nederland beschikbaar zijn, zo veel mogelijk in aangepaste vorm voor de Caribische context.

– Een stevig middenkader

Het rapport wijst ook op het belang van een weerbaar middenkader – onder andere leidinggevend en diensthoofden – dat integer handelen op de werkvloer uitdraagt en voorleeft. We onderschrijven het belang en de rol van deze professionals in het borgen van integriteit. In de Uitvoeringsagendas voor 2025 zijn daarom inspanningen opgenomen om de hele ambtelijke organisatie en specifiek leidinggevend, periodiek te trainen over integriteit.

4. Verstevenigen van het interbestuurlijke toezicht

Interbestuurlijk toezicht is een essentieel onderdeel binnen het openbaar bestuur en draagt bij aan de eenheid van bestuur, oftewel dat waar de wetgever een norm heeft gesteld, die overal geldt. Hoewel interbestuurlijk toezicht niet primair gericht is op het borgen van integriteit, kan het de integriteit van bestuurlijke besluitvorming in voorkomende gevallen wel bevorderen. Dit omdat hiermee in bepaalde gevallen, mits wordt voldaan aan specifieke voorwaarden, kan worden ingegrepen bij niet-integer handelen. Bijvoorbeeld wanneer een politieke gezagdrager deelneemt aan besluitvorming terwijl er sprake is van een persoonlijk belang en de inzet van interbestuurlijk toezicht proportioneel is. In Bonaire, Sint Eustatius en Saba wordt het interbestuurlijk toezicht, anders dan in Europees Nederland, uitgevoerd door de Rijksvertegenwoordiger namens het Rijk. Het rapport gaat in op het verticale interbestuurlijke toezicht en beschrijft een aantal tekortkomingen die de onderzoekers daarin zien in relatie tot het optreden tegen integriteitsschendingen. Op dit moment wordt gewerkt aan de Herzieningswet WolBES en FinBES waarmee het interbestuurlijke toezicht op een andere manier wordt ingevuld. Tijdens de behandeling van de begroting voor Koninkrijksrelaties heeft de Staatssecretaris Digitalisering en Koninkrijksrelaties gemeld dit voorstel nog in beraad te hebben. Daarom kunnen we in deze brief nog niet ingaan op de aanbevelingen van de onderzoekers ten aanzien van het interbestuurlijk toezicht. De Staatssecretaris informeert de Tweede Kamer wanneer hij dit beraad heeft afgerond.

5. Maatschappelijke randvoorwaarden

Deze brief begon met de consequenties die de maatschappij ondervindt van het oneigenlijk gebruik van bevoegdheden door ambtenaren en bestuurders. Het rapport gaat tegelijkertijd in op contextfactoren in diezelfde maatschappij die het risico op integriteitsschendingen verhogen en doet een concrete aanbeveling om die risico's aan te pakken. Het rapport laat daarnaast het belang zien van maatschappelijk debat over integriteit en de rol van de media daarin. Op basis van het rapport treffen we maatregelen op de volgende themas:

– Maatschappelijke factoren

Het rapport doet de aanbeveling om de afhankelijkheidsrelaties en de maatschappelijke wortels van politieke patronage in Bonaire, Sint Eustatius en Saba weg te nemen om ambtelijk-bestuurlijke integriteit duurzaam te bevorderen. Hiertoe is armoedebestrijding, ongelijkheidsbestrijding en onderwijsbevordering nodig. In de aanpak van deze grondoorzaken zijn al belangrijke stappen gezet onder andere door instelling van een sociaal minimum in Bonaire, Sint Eustatius en Saba per 1 juli 2024 en het wetsvoorstel «Wet bescherming tegen discriminatie op de BES».^{15 16 17} Bonaire, Sint Eustatius, Saba en het Rijk

¹⁵ Kamerstukken II, 2023/24, 36 410-IV, nr. 43.

¹⁶ Kamerstukken II, 2023/24, 36 551, nr. 1.

blijven zich ook de komende jaren inspannen voor het voorzieningen-niveau op de eilanden.¹⁷ Verder zet het Ministerie van BZK zich samen met de eilanden in voor burgerschapsonderwijs en democratische participatie.

– Positie van de media

Het rapport doet tevens een aanbeveling over versterking van lokale media zodat deze beter in staat is onafhankelijk nieuwsgaring te doen. Dit kan bijdragen aan het vergroten van de transparantie en accountability van de lokale overheid. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap erkent het belang van deze aanbeveling en heeft een lokale verkenner aangesteld die in kaart brengt waar de wensen en behoeften liggen van de lokale journalisten als het gaat om het versterken van de journalistiek en de journalistieke infrastructuur.

6. Monitoring van integriteit

De rapporten van de Raad en het WODC geven een goed beeld, ook wel een actuele 0-meting, van de staat van integriteit van ambtenaren en gezagdragers in Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Om structureel aan integriteit te werken, is monitoring van ontwikkelingen en de effecten van maatregelen zoals degene die in deze brief zijn gepresenteerd, onontbeerlijk. Op die manier kan steeds gericht en aan de hand van de laatste inzichten tot verbeteringen gekomen worden en kan ook het maatschappelijk debat hierover gevoerd worden. Zowel de eilandbesturen, als de Staatssecretaris Koninkrijksrelaties en Digitalisering zien het belang van monitoring in. Voor Europees-Nederlandse decentrale overheden bestaat al een periodieke monitor die weerbaarheid en integriteit van ambtenaren en ambtsdragers in kaart brengt, namelijk de monitor Integriteit en Veiligheid. In 2025 werkt de Staatssecretaris samen met Bonaire, Sint Eustatius en Saba om de eilanden aan te laten sluiten op deze monitor, met maatwerk voor de lokale context daar waar dat in de rede ligt. Daarbij houden we rekening met de monitoringsmechanismen die Bonaire, Sint Eustatius en Saba zelf al georganiseerd hebben rondom integriteit, zoals de risicoanalyses die door de bureaus integriteit worden uitgevoerd en de weerbaarheidsscans van het RIEC-CN. Verder is de Staatssecretaris, zoals eerder gemeld aan uw Kamer, in gesprek met Transparency International over welke bijdrage het maatschappelijk middenveld aan monitoring van integriteit en corruptie kan leveren voor het Caribisch deel van het Koninkrijk in den brede. Daar waar dat concrete mogelijkheden voor monitoring biedt voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba, worden de eilandbesturen betrokken voor wat betreft de uitvoerbaarheid.

Tot slot

Met de maatregelen ter versterking van zowel ambtelijke integriteit als die van politieke gezagdragers, zoals in deze brief vervat, brengen Bonaire, Sint Eustatius en Saba en het Rijk vanuit hun verantwoordelijkheden structurele verbeteringen aan. Het bouwen aan goed bestuur en zeker aan integriteit, is een proces van continue groei dat nooit helemaal af is. Vanwege het belang van dit onderwerp, zullen wij daarom periodiek rapporteren over de versteviging van ambtelijke integriteit en die van politieke gezagdragers op Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Wij sluiten

¹⁷ Kamerstukken I, 2024/25, 36 600 IV, A.

¹⁸ Kamerstukken II, 2024/25, 36 600-IV, nr. 1.

daarbij aan bij de rapportage over dit onderwerp voor decentrale overheden in Europees Nederland die elke twee jaar plaatsvindt naar aanleiding van de eerdergenoemde monitor Integriteit en Veiligheid.

De Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
F.Z. Szabó

De Minister van Justitie en Veiligheid,
D.M. van Weel